

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

B. X 5 2.

Broch.
K. S. 2

GRONDBEGINSELEN

DER

NEDERLANDSCHE

T A A L.

Tweede Druk.

~~—————~~

te ROTTERDAM

Bij MENSING EN VAN WESTREENEN.

1821.

GRONDBEGINSELEN

DER

NEDERLANDSCHE TAAL.

1. **W**at is eene taal?

Eene regelmatige verzameling van woorden, welke bij een volk zijn aangenomen, om de gedachten uit te drukken.

2. Wat is dus noodig om zijne gedachten uit te drukken, of eene rede zamen te stellen? Dat men bekend zij met de woorden, uit welke de taal is zamengesteld.

3. Hoe worden de woorden onzer taal onderscheiden?

Op twee verschillende wijzen:

1. In veranderlijke en onveranderlijke; of
2. In drie hoofdsoorten.

4. Wat zijn veranderlijke en wat onveranderlijke woorden?

Veranderlijke woorden ondergaan somtijds eenige verandering, door het bijvoegen, weglaten of verwisselen van letters; doch met

A

de onveranderlijke kan zulks niet geschieden.

5. Waar door geschieden de veranderingen der woorden?

Door Verbuiging, Vervoeging en Trappen van Vergelijking.

6. Wat is verbuigen?

Verbuigen is de naamwoorden veranderen, volgens de onderscheidene betrekkingen, waarin zij voorkomen.

7. Wat is vervoegen?

Vervoegen is de Werkwoorden veranderen, naar de onderscheidene wijzen of tijden, waarin, en de personen, waardoor eene werking geschiedt.

8. Wat zijn Trappen van Vergelijking?

Trappen van vergelijking zijn de onderscheidene wijzen, om de meerdere uitgebreidheid der beteekenis van Bijvoegelijke Naam-, Deel- en Bijwoorden uit te drukken.

9. Welke zijn de drie hoofdsoorten, waarin men de woorden onzer taal onderscheidt?

Naamwoorden, Werkwoorden en kleinere dededeelen.

10. Welke taaldeelen behooren tot de eerste hoofdsoort?

Zelfstandige Naamwoorden, Lidwoorden, Bijvoegelijke Naamwoorden en Voornaamwoorden.

11. Welke woorden behooren tot de tweede hoofdsoort?

Alleen de Werkwoorden.

12. Welke woorden behooren tot de derde hoofdsoort?

Bijwoorden, Telwoorden, Voorzetsels, en Voegwoorden; waarbij men nog voegen kan de Tusschenwerpsels.

13. Wat zijn Zelfstandige Naamwoorden, en hoe worden zij verdeeld?

Zelfstandige Naamwoorden zijn de namen van alle dingen, het zij dezelve wezenlijk bestaan, of dat wij ons die als bestaande voorstellen. Zij worden verdeeld in tweederlei opzigten, te weten: ten opzichte hunner beteekenis, en ten opzichte hunner samenstelling.

14. Hoe worden de Zelfstandige Naamwoorden onderscheiden, ten opzichte hunner beteekenis, en hoe ten opzichte hunner samenstelling?

Ten opzichte hunner beteekenis worden zij verdeeld in Eigene, Gemeene en Verkleinende, en ten opzichte hunner samenstelling in Enkele en Zamengestelde.

15. Wat zijn Eigene, wat Gemeene en wat Verkleinende Zelfstandige Naamwoorden?

Eigene Naamwoorden duiden een bepaald

voorwerp aan, bijv: *Holland, Rotterdam, Jan* enz.

Gemeene Naamwoorden gebruikt men voor alle dingen van dezelfde soort, bijv: *tafel, hoed, boek, bord* enz.

Verkleinende Zelfstandige Naamwoorden stellen, door de uitgangen *je, pje, of tje*, een voorwerp verkleind voor, bijv: *huisje, boompje, watertje* enz.

16. Wat zijn Enkele en wat Zamengestelde Zelfstandige Naamwoorden?

Enkele Zelfstandige Naamwoorden bestaan slechts uit een woord, zonder met een ander woord te zijn zamengesteld; Zamengestelde Zelfstandige Naamwoorden zijn gevormd uit twee of meer Naamwoorden, of wel uit een Naamwoord met een ander woord.

17. Geef eenige voorbeelden van Enkele en van Zamengestelde Zelfstandige Naamwoorden.

Enkele zijn: *school, boek, tafel, lei*, enz.
Zamengestelde zijn: *leerschool, schrijfboek, wereldkaart, houtzaagmolen* enz.

18. Wat moet men verder van de Zelfstandige Naamwoorden weten, om dezelve te kunnen verbuigen?

Derzelve geslachten, getallen en naamvallen.

19. Hoeveel geslachten, getallen en naamvallen hebben de Zelfstandige Naamwoorden?

Drie geslachten: het mannelijke, het vrouwelijke en het onzijdige; twee getallen: het enkel- en het meervoudige; en vier naamvallen: den eersten, tweeden, derden en vierden.

20. Geef eens eenige kenmerken, waaraan men weten kan, of een woord tot het mannelijke geslacht behoort!

Tot het mannelijke geslacht behooren:

a. Alle namen van mannen, als: *Jan, Pieter* enz.

b. Alle namen, waardoor mannen in zekere werkzaamheden of betrekkingen aangeduid worden, als: *bakker, brouwer, vader* enz.

c. Alle woorden in *er* uitgaande, en welke een werktuig beteekenen, als: *passer, snuiter, stoffer* enz.

d. De woorden, die in *dom* eindigen, welke geene verzameling van voorwerpen beteekenen, bijv: *eigendom, wasdom, ouderdom* enz.

e. De woorden in *em, sem, lm, rm* enz. eindigende, als: *adem, alsem, palm, arm* enz.

21. Welke zijn kenmerken der vrouwelijke Zelfstandige Naamwoorden?

Tot het vrouwelijke geslacht behooren :

a. De eigen namen van vrouwen of de namen van vrouwen in hare bedieningen of betrekkingen , bijv: *Johanna, Carolina, naaister, schoonmaakster, moeder, zuster* enz.

b. De namen der letters van het *abé* en de cijfergetallen , als: eene *a*, eene *m*, eene *zeven*, eene *vijf* enz.

c. De woorden , in *schap* of *te* eindigende , die van Bijvoegelijke Naamwoorden zijn afgeleid , als: *blijdschap, gramschap, hoogte laagte* enz.

d. De woorden , die in *ing* of *nis* eindigen , en van Werkwoorden zijn afgeleid , als: *vermaning, ergernis*, enz.

e. Alle woorden , die op *heid* of *st* uitgaan , als: *braafheid, dankbaarheid, gunst, kunst* enz. Hiervan is echter het mannelijke woord *dienst* uitgezonderd.

22. Welke zijn de kenmerken der onzijdige Zelfstandige Naamwoorden?

Tot het onzijdige geslacht behooren :

a. De namen van landen en steden , bijv: *Het magtige Rusland, het groote Amsterdam* enz.

b. De onbepaalde wijzen der Werkwoorden , en de Bijvoegelijke Naamwoorden als Zelf-

standig gebruikt, bijv. *het lezen, het leeren, het roode, het schoone* enz.

c. De woorden, welke eene algemeene stof aanduiden, bijv. *het goud, het ijzer, het graan* enz.

d. Alle woorden, die met *be* en *ge* beginnen, en eene werking beteekenen, als: *beleg, bedrijf, geraas, geroep* enz.

e. Alle woorden, welke in *sel* eindigen, als: *het deksel, het schepsel* enz.

f. De woorden die in *dom* uitgaan en eene verzameling van voorwerpen uitdrukken, bijv.: *Christendom, menschdom* enz.

g. Alle verkleinende Zelfstandige Naamwoorden, als: *huisje, mannetje, boompje*.

23. Wanneer is een Zelfstandig Naamwoord enkel- en wanneer meervoudig?

Een Zelfstandig Naamwoord is enkelvoudig wanneer slechts één voorwerp, en meervoudig, wanneer meer voorwerpen, door hetzelfde worden uitgedrukt.

24. Hoe maakt men een enkelvoudig Zelfstandig Naamwoord meervoudig?

Door achtervoeging van *n, s, en, ers* of *eren*, bij voorbeeld:

Enkelvoudig.	Meervoudig.
<i>hoogte,</i>	<i>hoogten,</i>
<i>vader,</i>	<i>vaders,</i>
<i>stoel,</i>	<i>stoelen,</i>
<i>rund.</i>	<i>runders of runderen.</i>

25. Wat zijn Naamvallen?

De veranderingen, welke een Zelfstandig Naamwoord ondergaat, volgens de onderscheidene betrekkingen, waarin het zijn voorwerp doet voorkomen.

26. In hoeveel betrekkingen kan een Zelfstandig Naamwoord of Voornaamwoord zijn voorwerp doen voorkomen?

In vier betrekkingen, te weten:

1. Als het onderwerp des voorstels;
2. Als eene omschrijving van het onderwerp des voorstels, of van een ander voorwerp;
3. Als het doel der werking;
4. Als het voorwerp van bewerking.

27. Geef eens een voorbeeld van eenen volzin, waarin deze vier betrekkingen voorkomen.

De leerlust der kinderen geeft hun hoop op belooning.

De leerlust, Onderwerp des voorstels, of
1^e. Naamval.

der kinderen, Omschrijving van het onderwerp, of 2^e. Naamval.

geeft, ... Werking.

hun, ... Doel der werking, of 5^e. Naamval.

hoop, ... Voorwerp van bewerking, of 4^e. Naamval.

op belooning, Omschrijving van het voorwerp.

28. Wat zijn Lidwoorden, en hoe worden zij verdeeld?

Lidwoorden dienen, om een voorwerp, door een Zelfstandig Naamwoord uitgedrukt, meer bijzonder aan te wijzen; zij worden verdeeld in Bepalende en in Niet of Minder Bepalende.

29. Wat zijn Bepalende en wat Niet of Minder bepalende lidwoorden?

Bepalende Lidwoorden wijzen een voorwerp bepaald aan, en zijn: *de*, voor het Mannelijke en Vrouwelijke, en *het*, voor het onzijdige geslacht; de Niet of Minder Bepalende Lidwoorden wijzen het voorwerp minder bepaald aan, en zijn: *een*, voor het mannelijke en onzijdige en *eene* voor het vrouwelijke geslacht.

30. Wat zijn Bijvoegelijke Naamwoorden, en wat merkt gij bij dezelve aan?

Bijvoegelijke Naamwoorden duiden de eigen-

schappen of hoedanigheden der voorwerpen, of ook wel de stof, waaruit dezelye gemaakt zijn, aan. Men merkt bij dezelve aan:

1. dat zij twee trappen van vergelijking hebben, en
2. dat de meeste, even als de Zelfstandige Naamwoorden, veranderen in de onderscheidene geslachten, getallen en naamvallen.

31. Welke Bijvoegelijke Naamwoorden doen zulks niet?

a. Die op *lei* en *hande* uitgaan, bijv. *allerlei*, *velerhande* enz.

b. Die op *er* uitgaan, en van den naam eener stad zijn afgeleid, als: *Amsterdammer schipper*, *Haarlemmer halletjes* enz.

c. De stoffelijke Bijvoegelijke Naamwoorden, bijv. *houten doos*, *zijden vest* enz.

32. Welke zijn de trappen van vergelijking voor de Bijvoegelijke Naamwoorden?

De vergrootende en de overtreffende trap.

33. Verklaar elk dezer trappen, en zeg, hoe zij gemaakt worden!

De vergrootende trap wordt gemaakt, door *er* achter het Bijvoegelijke Naamwoord te voegen, en duidt aan, dat de eigenschap eens voorwerps die van eenige andere overtreft.

De overtreffende trap wordt gemaakt, door

st of *ste* achter het Bijvoegelijke Naamwoord te voegen, en duidt aan, dat de eigenschap eens voorwerps die van alle andere overtreft.

34. Geef eens een voorbeeld van de verbuiging van een Zelfstandig Naamwoord, met een Bijvoegelijk Naamwoord en het Bepalende Lidwoord, in het mannelijke geslacht!

Mannelijk.

Enkelvoudig.

Meervoudig.

1 De	hooge boom,	1 De	hooge boomen,
2 Des	hoogen booms,	2 Der	hooge boomen,
3 Den	hoogen boom,	3 Den	hoogen boomen,
4 Den	hoogen boom.	4 De	hooge boomen.

35. Geef eens een voorbeeld van de verbuiging van een Zelfstandig Naamwoord met een Bijvoegelijk Naamwoord en het Bepalend Lidwoord, in het vrouwelijke geslacht!

Vrouwelijk.

Enkelvoudig.

Meervoudig.

1 De	rijpe vrucht,	1 De	rijpe vruchten,
2 Der	rijpe vrucht,	2 Der	rijpe vruchten,
3 Der	rijpe vrucht,	3 Der	rijpe vruchten,
4 De	rijpe vrucht.	4 De	rijpe vruchten,

36. Geef eens een voorbeeld van de verbuiging van een Zelfstandig Naamwoord, met een Bijvoegelijk Naamwoord en een Bepalend Lidwoord, in het onzijdige geslacht!

Onzijdig.

Enkelvoudig.

Meervoudig.

1 Het groene blad,	1 De groene bladeren,
2 Des groenen blads,	2 Der groene bladeren,
3 Den groenen blade,	3 Den groenen bladeren,
4 Het groene blad.	4 De groene bladeren.

Geef een voorbeeld van de verbuiging van een Zelfstandig Naamwoord met een Bijvoegelijk naamwoord en het Niet Bepalend Lidwoord in de drie geslachten!

Mannelijk.

Vrouwelijk.

1 Een hoge boom,	1 Eene rijpe vrucht,
2 Eens hoogen booms,	2 Eener rijpe vrucht,
3 Een en hoogen boom,	3 Eener rijpe vrucht,
4 Een en hoogen boom.	4 Eene rijpe vrucht.

Onzijdig.

1 Een groen blad,
2 Eens groenen blads,
3 Een en groenen blade,
4 Een groen blad.

37. Wat zijn Voornaamwoorden , en wat merkt gij bij dezelve aan?

Voornaamwoorden worden in de plaats van Zelfstandige Naamwoorden gebruikt , om de herhaling van een woord te vermijden , en daardoor de duidelijkheid te bevorderen , bijv. *het kind wascht zich* ; zonder Voornaamwoord zoude men moeten zeggen : *het kind wascht het kind* , waarbij men dan nog eene omschrijving zoude diēnen te voegen , ter aanduiding , dat het kind niet een ander maar zich zelf wiesch. Zij worden in zes soorten verdeeld , als : Persoonlijke , Wederkeerende , Bezittelijke , Vragende , Aanwijzende en Betrekkelijke.

38. Wat zijn Persoonlijke Voornaamwoorden? Persoonlijke Voornaamwoorden worden in de plaats der personen gesteld.

39. Hoe worden de Persoonlijke Voornaamwoorden onderscheiden?

In die , welke aanduiden den persoon , die spreekt ; den persoon , die aangesproken wordt , en den persoon , van wien men spreekt.

40. Door welke Voornaamwoorden worden deze personen uitgedrukt?

De eerste wordt uitgedrukt in het enkelvoud.

dige door *ik*, en in het meervoudig door *wij*, in de drie geslachten.

De tweede door *gij*, enkel en meervoudig, in de drie geslachten.

De derde door *hij* in het mannelijke, *zij* in het vrouwelijke en *het* in het onzijdige geslacht, in het enkelvoudige, en *zij* voor de drie geslachten in het meervoudige getal.

41. Hoe geschiedt de verbuiging dezer Voor-naamwoorden?

Eerste persoon.

Enkelvoudig.

- 1 Ik,
- 2 Mijns,
- 3 Mij,
- 4 Mij.

Meervoudig.

- 1 Wij,
- 2 Onze,
- 3 Ons,
- 4 Ons.

Twede persoon.

- 1 Gij,
- 2 Uws,
- 3 U,
- 4 U.

- 1 Gij,
- 2 Uwer,
- 3 U,
- 4 U.

Derde persoon.

Enkelvoudig.

Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.
1 Hij,	1 Zij,	1 Het,
2 Zijns,	2 Harer,	2 Zijns,
3 Hem,	3 Haar,	3 Het,
4 Hem.	4 Haar.	4 Het.

Meervoudig.

Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.
1 Zij,	1 Zij,	Als het mannelijke.
2 Hunner,	2 Harer,	
3 Hun,	3 Haar,	
4 Hen.	4 Haar,	

42. Wat zijn Wederkeerende Voornaamwoorden?

Wederkeerende Voornaamwoorden duiden aan, dat de werking, die een persoon of eene zaak verrigt, niet op een ander voorwerp overgaat, maar op den werker zelven terug keert.

43. Wat merkt gij bij dezelve aan?

Dat men, om de wederkeering aan te duiden, de volgende Voornaamwoorden gebruikt: voor den eersten persoon enkelvoudig *mij*, meervoudig *ons*; voor den tweeden persoon enkel- en meervoudig *U*, en voor den derden persoon enkel- en meervoudig *zich*.

44. Wat zijn Bezittelijke Voornaamwoorden?
Bezittelijke Voornaamwoorden duiden den persoon aan, welke iets bezit.

45. Wat merkt gij bij dezelve aan?

Dat zij kunnen aanduiden :

a. dat *een* persoon *een* voorwerp bezit, bijv. *mijn boek* ;

b. dat *een* persoon *vele* voorwerpen bezit, bijv. *uwe pennen* ;

c. dat *meer* personen *een* voorwerp bezitten, bijv. *ons huis* ;

d. dat *meer* personen *vele* voorwerpen bezitten, bijv. *onze leijen*.

46. Geef een voorbeeld van de verbuiging van een dezer Voornaamwoorden!

Enkelvoudig.

Mannelijk	Vrouwelijk	Onzijdig.
1 Mijn ,	1 Mijne ,	1 Mijn ,
2 Mijns ,	2 Mijner ,	2 Mijns ,
5 Mijnen ,	3 Mijner ,	3 Mijnen ,
4 Mijnen.	4 Mijne.	4 Mijn.

Meervoudig.

Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.
1 Mijne ,	1 Mijne ,	1 Mijne ,
2 Mijner ,	2 Mijner ,	2 Mijner ,
3 Mijnen ,	3 Mijner ,	3 Mijnen ,
4 Mijne.	4 Mijne.	4 Mijne.

47. Wat zijn Vragende Voornaamwoorden?
Men gebruikt dezelve om naar personen of zaken te vragen, als: *wie, welke, wat, hoedanige*, enz.

48. Geef een voorbeeld van de verbuiging van een dezer Voornaamwoorden!

Enkelvoudig.

Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.
1 Wie,	1 Wie,	1 Wat,
2 Wiens,	2 Wier,	2 Van wat,
3 Wien,	3 Wie,	3 Aan wat,
4 Wien.	4 Wie.	4 Wat.

Meervoudig.

1 Wie,	Zoo als het man-	Zoo als in het
2 Wier,	nelijk geslacht.	Enkelvoud.
3 Wien,		
4 Wie.		

49. Wat zijn Aanwijzende Voornaamwoorden?
Zij dienen, om personen of zaken duidelijker te bepalen, en nader aan te duiden, als: *deze, die, gene, degene, zulke, dergelyke* enz.

50. Geef een voorbeeld van de verbuiging van een dezer Voornaamwoorden!

Enkelvoudig.

Mannelijk.	Vrouwelijk.	Onzijdig.
1 Deze,	1 Deze,	1 Dit,
2 Dezes,	2 Dezer,	2 Dezes,
3 Dezen,	3 Dezer,	3 Dezen,
4 Dezen.	4 Deze.	4 Dit.

Meervoudig.

Mannelijk en Onzijdig.	Vrouwelijk.
1 Deze,	1 Deze,
2 Dezer,	2 Dezer,
3 Dezen,	3 Deze,
4 Deze.	4 Deze.

51. Wat zijn Betrekkelijke Voornaamwoorden? Betrekkelijke voornaamwoorden hebben betrekking op een voorwerp, hetwelk in een voorafgaand lid van *denzelfden* volzin voorkomt, als: *welke*; *dewelke*, *die*, *wie*, enz.

52. Hoe geschiedt de verbuiging der betrekkelijke Voornaamwoorden?

Even als bij de Vragende Voornaamwoorden.

53. Wat zijn Werkwoorden, en in hoe velerlei opzigten worden zij onderscheiden?

Werkwoorden gebruikt men, om de werking in eenen volzin uit te drukken. Zij worden onderscheiden: 1^e ten opzichte hunner vervoeging, en 2^e ten opzichte hunner beteekenis.

54. Hoe worden de werkwoorden ten opzichte hunner vervoeging onderscheiden?

Zij worden ten opzichte hunner vervoeging onderscheiden in Ongelijkvloeiende, Gelijkvloeiende en Onregelmatige.

55. Wat zijn Ongelijkvloeiende Werkwoorden?

Ongelijkvloeiende Werkwoorden veranderen in de vervoeging van wortelklinker, als: *spreken, sprak, gesproken.*

56. Wat zijn Gelijkvloeiende Werkwoorden?

Die behouden in de vervoeging altijd denzelfden wortelklinker.

57. Wat zijn Onregelmatige Werkwoorden?

Die veranderen zoo wel van wortelmedeklinker, als van wortelklinker, of wijken in andere opzichten van de regelmatige vervoeging der Werkwoorden af, als: *houden, hield gehouden, enz.*

58. Wat verstaat gij door den wortel van een Werkwoord.

Datgene, wat van een Werkwoord overblijft, als men er den uitgang *en* of *n* afneemt.

59. Wat verstaat gij door den Wortelklinker en den Wortelmedeklinker van een Werkwoord?

De Wortelklinker is die klinker, welke den klank in den wortel van het woord uit-

maakt; en de wortelmedeklinker is die medeklinker, welke op den wortelmedeklinker volgt.

60. Hoe worden de Werkwoorden onderscheiden, ten opzichte hunner beteekenis? In vijf soorten, als: Bedrijvende, Lijdende, Onzijdige, Wederkeerige en Onpersoonlijke.

61. Wat zijn Bedrijvende Werkwoorden?

Bedrijvende Werkwoorden duiden een bedrijf aan, hetwelk van den werker op een ander voorwerp overgaat, bijv. *dragen*, *halen* enz.

62. Wat zijn Lijdende Werkwoorden?

Zij duiden aan, dat de persoon, van wien men spreekt, eene handeling ondergaat, bijv. *gedragen worden* enz.

63. Wat zijn Onzijdige Werkwoorden?

Zij drukken eene werking uit, welke niet tot een ander voorwerp overgaat, maar in den persoon zelven blijft, als: *staan*, *gaan*, *komen* enz.

64. Wat zijn Wederkeerige Werkwoorden?

Zij drukken eene werking uit, welke op den werker zelven terugkeert, bijv: *zich ontfermen*, *zich behelpen* enz.

65. Wat zijn Onpersoonlijke Werkwoorden? Onpersoonlijke Werkwoorden drukken eene

werking uit, welke door geene personen kan verrigt worden, bijv: *regenen, hagen, sneeuwen* enz.

66. Wat is er bij de Werkwoorden aan te merken?

De wijs en den tijd, waarin, en de personen, door welke de werking geschiedt.

67. Op hoe velerlei wijzen kan eene werking voorgesteld worden.?

Op vierderlei wijzen: 1. in de Onbepaalde, 2. in de Aantoonende, 3. in de Gebiedende en 4. in de Aanvoegende wijs.

68. Hoe stelt de Onbepaalde wijs het Werkwoord voor?

De Onbepaalde wijs stelt de werking algemeen voor, zonder bepaling van getal of persoon, maar alleen met aanwijzing van tijd, bijv: *leeren, spreken, geleerd hebben, gesproken hebben, zullen leeren, zullen spreken* enz.

69. Hoe doet de Aantoonende wijs de werking voorkomen?

De Aantoonende wijs toont de, door het Werkwoord uitgedrukte, daad regtstreeks aan, zonder eenige voorwaarde, als: *de kinderen spelen* enz.

70. Wanneer gebruikt men de Gebiedende wijs?

Men gebruikt de Gebiedende wijs, wanneer men iemand iets gebiedt of verzoekt, of wanneer men iemand tot iets opwekt of vermaant, bijv: *hoor* (enkelvoudig,) *hoort* (meervoudig); zij heeft geene tijden, en alleen den tweeden persoon in het enkel- en meervoudige getal.

71. Hoe stelt de Aanvoegende wijs de werking voor?

De Aanvoegende wijs toont de daad, door het Werkwoord uitgedrukt, niet regtstreeks aan, en hangt af van eene voorafgaande voorwaarde of omstandigheid, bijv: *ik spreek, opdat ik gehoord worde.*

72. In hoe veel tijden kan eene werking voorkomen?

In vijf: 1. in den Tegenwoordigen, 2. in den Onvolmaakt verledenen, 3. in den Volmaakt verledenen, 4. in den Meer dan Volmaakt verledenen en ten 5. in den Toekomenden tijd.

73. Hoe stelt de Tegenwoordige Tijd eene werking voor?

De Tegenwoordige Tijd stelt eene daad voor, welke geschiedt in hetzelfde oogenblik, waarin men spreekt, bijv: *ik leer mijne les enz.*

74. Hoe stelt de Onvolmaakt verledene tijd eene werking voor?

De onvolmaakt verledene tijd stelt eene daad voor, die voorbij is op het oogenblik, waarin men spreekt, maar nog duurde op den tijd, waarvan men spreekt, bijv: *wij leerden deze week zeer naarstig.*

75. Hoe stelt de Volmaakt verledene tijd eene zaak voor?

De volmaakt verledene tijd stelt eene zaak voor, welke geschied is, in eenen tijd, die geheel voorbij is, bijv: *wij hebben gisteren mooi geschreven.*

76. Wat beteekent de Meer dan volmaakt verledene tijd?

De Meer dan volmaakt verledene tijd beteekent, dat eene zaak niet alleen geëindigd is in den tijd, waarin men spreekt, maar ook is geëindigd geweest in den tijd, waarvan men spreekt, bijv: *ik had geschreven, toen gy bij mij kwaamt.*

77. Hoe stelt de Toekomende tijd eene werking voor?

De Toekomende tijd stelt eene zaak voor, die nog niet aanwezig is, bijv: *ik zal schrijven*, of voorwaardelijk eene zaak, die geschieden zal, wanneer vooraf iets anders

zal geschied zijn, bijv: *ik zal geschreeven hebben.*

78. Geef een voorbeeld van de vervogeing van een Werkwoord in de onderscheidene wijzen!

Onbepaalde wijs.

Tegenw. tijd.	Verledene tijd.	Toekom. tijd.
Leeren.	Geleerd hebben.	Zullen leeren.

Aantoonende wijs.

Tegenwoordige tijd.

Enkelvoudig.

Meervoudig.

1 Ik leer,	1 Wij leeren,
2 Gij leert,	2 Gij leert,
3 Hij, Zij, Het leert.	3 Zij leeren.

Onvolmaakt verledene tijd.

Enkelvoudig.

Meervoudig.

1 Ik leerde,	1 Wij leerden,
2 Gij leerdet,	2 Gij leerdet,
3 Hij, Zij, Het leerde,	3 Zij leerden.

Volmaakt verledene tijd.

Enkelvoudig.

Meervoudig.

1 Ik heb geleerd,	1 Wij hebben geleerd,
2 Gij hebt geleerd,	2 Gij hebt geleerd,
3 Hij, Zij, Het heeft geleerd.	3 Zij hebben geleerd.

Meer dan volmaakt verledene tijd.

Enkelvoudig.

Meervoudig.

1 Ik had geleerd ,

1 Wij hadden geleerd ,

2 Gij hadt geleerd ,

2 Gij hadt geleerd ,

3 Hij, Zij, Het had geleerd ,

3 Zij hadden geleerd .

Eerste of enkele toekomstige tijd.

Enkelvoudig.

Meervoudig.

1 Ik zal leeren ,

1 Wij zullen leeren ,

2 Gij zult leeren ,

2 Gij zult leeren ,

3 Hij, Zij, Het zal leeren .

3 Zij zullen leeren .

Tweede of zamengestelde toekomstige tijd.

Enkelvoudig.

Meervoudig.

1 Ik zal geleerd hebben ,

1 Wij zullen geleerd hebben ,

2 Gij zult geleerd hebben ,

2 Gij zult geleerd hebben ,

3 Hij, Zij, Het zal geleerd hebben .

3 Zij zullen geleerd hebben .

Gebiedende wijs.

Enkelvoudig.

Meervoudig.

Leer.

Leert.

Aanvoegende wijs.

Tegenwoordige Tijd.

Enkelvoudig.

Meervoudig.

1 Dat ik leere ,

1 Dat wij leeren ,

2 Dat gij leeret ,

2 Dat gij leeret ,

3 Dat hij, Zij, Het leere .

3 Dat zij leeren .

Onvolmaakt verledene tijd.

Enkelvoudig.

Meervoudig.

1 Dat ik leerde,	1 Dat wij leerden,
2 Dat gij leerdet,	2 Dat gij leerdet,
3 Dat hij, Zij, Het leerde.	3 Dat zij leerden.

Volmaakt verledene tijd.

Enkelvoudig.

Meervoudig.

1 Dat ik hebbe geleerd,	1 Dat wij hebben geleerd.
2 Dat gij hebt geleerd,	2 Dat gij hebt geleerd.
3 Dat hij, zij, Het hebbe geleerd.	3 Dat zij hebben geleerd.

Meer dan volmaakt verledene tijd.

Eakelvoudig

Meervoudig.

1 Dat ik hadde geleerd,	1 Dat wij hadden geleerd,
2 Dat gij haddet geleerd,	2 Dat gij haddet geleerd,
3 Dat hij, zij, het hadde geleerd.	3 Dat zij hadden geleerd.

Eerste of enkele toekomstige tijd.

Enkelvoudig.

Meervoudig.

1 Dat ik zoude leeren,	1 Dat wij zouden leeren,
2 Dat gij zoudet leeren,	2 Dat gij zoudet leeren,
3 Dat hij, zij, het zoude leeren.	3 Dat zij zouden leeren.

Tweede of zamengestelde toekomstige tijd.

Enkelvoudig.

Meervoudig.

1	Dat ik zoude geleerd hebben,	1	Dat wij zouden geleerd hebben,
2	Dat gij zoudet geleerd hebben,	2	Dat gij zoudet geleerd hebben,
3	Dat hij, zij, het zoude geleerd hebben.	3	Dat zij zouden geleerd hebben.

79. Wat zijn Bijwoorden, en hoe worden zij verdeeld?

Bijwoorden dienen, om de hoedanigheid of omstandigheid der werking uit te drukken, en worden in verscheidene soorten verdeeld, als: *van tijd, van plaats, van bevestiging, van ontkenning* enz.

80. Wat merkt gij bij de Bijwoorden aan?

Dat sommige, even als de Bijvoegelijke Naamwoorden, trappen van vergelijking hebben, bijv: *hy schrijft fraai, fraaijer, fraaïst* enz.

81. Wat zijn Telwoorden, en hoe worden zij verdeeld?

Telwoorden duiden de hoeveelheid der voorwerpen aan, en worden in hoofdgetallen en in algemeene Telwoorden verdeeld.

82. Wat zijn hoofdgetallen, en wat algemeene Telwoorden?

Hoofdgetallen duiden het juiste getal der dingen aan, als: *acht, zestien, honderd* enz.

Algemeene Telwoorden duiden eene onbepaalde hoeveelheid aan, als: *veel, meer, weinig* enz.

83. Wat zijn Voorzetsels, en hoe worden zij verdeeld?

Voorzetsels duiden de betrekking aan, welke er tusschen de Naamwoorden en de Werkwoorden plaats hebben, en worden verdeeld in scheidbare en onscheidbare Voorzetsels.

84. Wat zijn scheidbare en wat onscheidbare Voorzetsels?

Scheidbare Voorzetsels worden bij de vervoeging der werkwoorden van dezelve afgescheiden, als: *in, op, naar, na* enz.

Onscheidbare daarentegen worden niet van de Werkwoorden afgescheiden en zijn: *be, ge, her, ont, ver, mis, wan* enz.

85. Wat merkt gij bij de Voorzetsels aan? Dat zij allen den vierden naamval regeren.

86. Wat zijn Voegwoorden, en hoe worden zij verdeeld?

Voegwoorden binden het eene voorstel aan het andere, of het eene woord aan het

andere, en worden in verscheidene soorten verdeeld, als: in *verbindende*, *verhalende*, *besluitende* enz.

87. Wat zijn tusschenwerpsels, en hoe worden zij verdeeld?

Tusschenwerpsels zijn de uitdrukkingen van zekere gewaarwordingen der ziel, in enkele woorden, welke tot de zamenstelling van den volzin niet noodzakelijk zijn, als: *och!* *helaas!* *bons!* *klets!* *krak!* enz.

Iets over het construeren of zamenstellen en analyseren of ontbinden der volzinnen.

88. Wat verstaat men door eenen volzin?

Eene volkomen verstaanbare uitdrukking door woorden van hetgene wij denken of gevoelen.

Waaruit bestaat een volzin?

Uit een of meer voorstellen.

Wat verstaat men door een voorstel?

Elk oordeel, dat wij in woorden uitdrukken.

89. Wat moet men in eenen volzin voornamelijk kunnen onderscheiden?

Het onderwerp van het voorstel of den werker, de werking en het voorwerp van bewerking of ten minste de twee eerste alleen.

90. Wat verstaat gij door het onderwerp der rede?

Den persoon of de zaak, waarvan in het voorstel gesproken, en waaraan eene werking toegekend wordt.

91. Wat verstaat gij door de werking in den volzin?

Het woord, hetwelk uitdrukt, wat het onderwerp der rede is, doet of lijdt.

92. Wat verstaat gij door het voorwerp van bewerking?

Den persoon of de zaak, welke ondergaat hetgene de werker verrigt.

93. Door welke taaldeelen worden elk dezer leden uitgedrukt?

Het onderwerp en voorwerp door zelfstandige Naamwoorden of Voornaamwoorden, en de werking door Werkwoorden.

En zijn nu deze drie deelen genoegzaam, om alle volzinnen zamen te tellen?

Neen, zij worden somtijds door andere woorden en ook wel door geheele volzinnen omschreven.

Hoe noemt men zulke volzinnen, welke ter nadere omschrijving, van een deel des volzins dienen?

Tusschenzinnen of Tusschenvoorstellen.

Wat heeft men nu verder bij het zamenstellen van volzinnen in acht te nemen?

Dat men eerst het onderwerp met deszelfs omschrijving ter neder stelt, vervolgens de werking met hare bepalingen, en eindelijk het voorwerp met deszelfs omschrijvingen.

94. Geef eens een voorbeeld van zulk eenen volzin.

Brave kinderen nemen gaarne goede lessen aan.

Brave kinderen Onderwerp der rede.

nemen aan . . . . . Werking.

gaarne . . . . . Omschrijving der werking.

goede lessen . . . . . Voorwerp van bewerking.

95 Wat verstaat gij door analyseren of ontbinden?

Het regelmatig opgeven of nederstellen van de soorten, veranderingen en eigenschappen van de woorden eens volzins.

96 Geef eens een voorbeeld van zulk een analyse!

Vele kinderen verspillen, helaas! dikwerf den kostelijken tijd hunner jeugd, met nuttelooze en niets beduidende beuzelingen.

Vele . . . . . Algemeen Telwoord.

kinderen . . . . . Zelfstandig naamwoord, Onzijdig, Meervoudig, 1^e Naamval.

verapillen . . . . . Werkwoord, Gelijkvloeiend,
Bedrijvend, Aantoonende
wijs, Tegenwoordige tijd,
Meervoudig, 5^e Persoon.

helaas . . . . . Tusschenwerpsel.

dikwerf . . . . . Bijwoord van tijd.

den . . . . . Bepalend lid-
woord,

kostelijken . . . . . Bijvoegelijk-
naamwoord,

tijd . . . . . Zelfstandig-
naamwoord.

} Enkelvoudig,
Mannelijk,
4^e Naamval.

hunner . . . . . Bezittelijk voornaamwoord,
Enkelvoudig, Vrouwelijk,
2^e Naamval.

jeugd, ... Zelfstandig naamwoord, En-
kelvoudig, Vrouwelijk, 4^e
Naamval.

met . . . . . Voorzetsel.

nuttelooze, ... Bijvoegelijk naamwoord, Meer-
voudig, Vrouwelijk, 4^e
Naamval.

en . . . . . Voegwoord.

nietsbeduidende, Bijvoegelijk-
naamwoord,

beuzelingen . . . . . Zelfstandig
naamwoord,

} Meervoudig,
Vrouwelijk,
4^e Naamval.

